

KİTAP TAHLİLİ

Dr. Ahmet DEMİR

Gunnar Alexandersson; Göran Norström; WORLD SHIPPING
An Economic Gegography of Ports and Seaborne Trade, 507 sayfa,
Uppsala, 1963, \$. 17.

Dünya ticaretinde denizyolu ile taşımaların çok büyük bir öneme sahip olduğu bilinmektedir. Bununla beraber denizyolu ile yapılan ticarete çeşitli mal ve maddelerin önem dereceleri, bu ticaretin hangi limanlar veya bölgeler arasında yapıldığı, deniz ticaret filolarının terkihi ve bu konularla ilgili diğer hususlarda özlü ve detaye bir eser yakın zamanlara kadar pek görünmemekte idi. Nihayet birkaç yıl önce yayınlanan ve İsveçli iki ilim adamının yapmış olduğu bir araştırmada bu konu gayet sistematik bir şekilde ele alınmaktadır.

Bu alanda daha önce 1934 yılında yine bir İsveçli Profesör tarafından hazırlanan bir monografinin geliştirilmesi ve son yılların istatistiklerinden de faydalanılarak hazırlanmış bulunan eser başlıca iki bölümden meydana gelmektedir: Genel Bir Araştırma ve Bölgesel Bir Araştırma.

Eserin genel bir araştırma başlığını taşıyan ilk bölümünde milletlerarası ticaretin deniz yolu ile olan kısmı ele alınmakta, hızlı bir gelişme gösterdiğine işaret edilerek bunun nedenleri üzerinde durulmaktadır. Bu kısımda genel olarak dünya ticaretiyle, İngiltere, A.B.D., Rusya, Batı Almanya, Japonya, Kanada gibi dünya ticaretinde önemli hisseleri olan ülkelerin ithalat ve ihracatları karşılaştırılmalı olarak, haritalar üzerinde başarılı bir teknikle gösterilmektedir. Artan deniz ticaretine paralel olarak gemi tiplerindeki gelişmelerin de incelendiği bu bölümde, özellikle gemilerde

kullanılan yakıt cinslerindeki değişmelere de işaret edilmektedir. Örneğin 1914 yılında dünya ticaret filosunun % 96.6 sı yakıt olarak kömür kullanmakta, 1961 de ise bu nisbet % 4.1'e düşmüş bulunmaktadır. Ayrıca navlun piyasaları da incelenerek yolcu, eşya, sınınai hammaddeler taşımalarının zaman içerisinde gösterdiği değişikliklere de temas edilmekte deniz taşımalarını tanzim eden çeşitli ülkelerin mevzuatlarıyla gemiciliği teşvik etmek üzere hükümetlerce verilen sübvansiyonlar yine etraflı bir şekilde tartışılmaktadır.

Yolcu trafiğinin incelenmesine ayrılan daha sonraki kısımda ise özellikle havayolu taşımalarının denizyolu için ne derece büyük bir rakip olduğu belirtilmekte ve örnek olarak kesif deniz trafiğine sahip olan Kuzey Atlantikte 1958 den beri havayolu ile taşınan yolcuların, adet olarak denizyolu ile taşınanları geçtiği belirtilmektedir. Daha sonra yük taşımalarının özelliklerinin incelendiği eserde son yıllarda ortaya çıkan ve standard ebatlarda yapılan «container» denilen büyük kasalarla yapılmaya başlanan yeni yükleme-taşıma-boşaltma şeklinden bahsedilmekte bunun hem sürat hem de tasarruf sağladığı belirtilmektedir.

Büyük hacimde taşımaların başlıcası olan, petrol, kömür, maden cevheri, tahıl şeker, kereste ve kâğıt hamuru, suni gübre gibi ticarî maddelerin ihraç ve ithalâtları ile ilgili istatistikî bilgi, harita ve şemaların da bulunduğu bu kısımda petrol taşımaları ile ilgili çok ilgi çekici bir sonuç da göze çarpmaktadır. Payplayn taşımalarının belirli bir mesafeden sonra tanker taşımalarına üstünlüğü kaptırması (ucuzluk bakımından)

Bölümün sonunda ana hatları ile gemi yapımı ve onarılması ile ilgili hususlara dokunularak limanların, kullanılma maksatlarına göre, incelenmesine çalışılmaktadır.

Eserin ikinci bölümü dünya ticaretinin bölgesel olarak incelenmesi tahsis edilmiş, sırasıyla Atlantik Avrupası, Akdeniz, Anglo-deki Amerika, Latin Amerika, Sahra'nın güney bölgesindeki Afrika, Asya ve Okyanusya ayrı ayrı ele alınarak bu bölge başlıca ülkelerin ticareti ve limanları oldukça detaye bir şekilde incelenmektedir.

Uzun yılların harcanması sonucu hazırlandığı anlaşılan bu eser başta iktisatçı ve iktisadî coğrafyacılar olmak üzere ulaşım ve ticaret alanında çalışan çeşitli teşebbüs ve teşekküller için de tavsiye edilebilecek büyük bir değer taşımaktadır.

Prof. Erol Tümertekin; AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ COĞRAFYASI; İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü yayını, No: 46, 341 sayfa, İstanbul, 1967, 36,50 T.L.

Günümüzde dünya politikasında hemen hemen en büyük söz sahibi olan Amerika Birleşik Devletleri çeşitli bakımlardan tetkik edilmeye değer bir ülkedir. Aslında 200 milyona yakın nüfusu yanısıra çok geniş bir toprağa sahip olan bu ülke tam manasiyle bir kıt'a devleti görünümündedir. Gelişmiş teknolojinin sağladığı bütün imkânlardan faydalanmasını bilmiş olan A.B.D. sahip olduğu, adeta hudutsuz denilebilecek, tabii zenginliklerden ileri bir derecede faydalanmakta ve bu sayede kuvvetli bir iktisadi bünyesi yanısıra dünyanın en kudretli askeri gücüne sahip bulunmaktadır.

Dilimizde bu ülke hakkında, Amerikan menşeli olanlar hariç tutulursa, yakın zamana kadar derli toplu bir yayın mevcut bulunmamakta idi. Özellikle ülkenin beşeri ve iktisadî coğrafya bakımından sistematik bir incelemesinin yapılmamış bulunması, gerçekten coğrafya literatüründe büyük bir boşluk idi.

Prof. Erol Tümertekin yukarıda adı geçen eseri ile bu boşluğu doldurmaya çalışmış ve kanaatimizce tam manasiyle muvaffak da olmuştur.

Tetkikinden anlaşıldığı üzere büyük bir titizlik ve uzun çalışmaların mahsulü olan bu kitapta ayrıca pek değerli ve orijinal tablo, grafik, harita ve resimler de bulunmakta ve bu sayede konunun bütün canlılığı ile anlatılabilmesi mümkün olmaktadır.

Bu şekilde özelliklerini anahatlarıyla açıkladığımız eser başlıca üç bölümden meydana gelmektedir. Fizikî coğrafya başlığını taşıyan ilk bölümde önce Amerika Birleşik Devletlerinin büyüklüğü ve iktisadî gücü hakkında kısa, öz ve karşılaştırmalı bilgiler verilmekte daha sonra ülkenin fizikî yapısı, iklimi, toprak yapısı ve bitki örtüsü detaye olarak incelenmektedir.

İkinci bölümde ülkenin beşerî coğrafya bakımından tetkikine çalışılmaktadır. Önce, ülkenin tarihinden anahatları ile bahseden yazar daha sonra memleketin demokratik yapısını incelemektedir. Genellikle hızlı bir şekilde nüfusu artan Amerika Birleşik Devletlerinin, son zamanlarda dışarıdan içeriye doğru olan göçler iyice sınırlandırılmış olmalarına rağmen, yine de hızlı bir nüfus artışına sahip olduğunu belirtmektedir. Örneğin, 1950-1960 devresinde yılda ikibuçuk milyon civarında bir artış meydana gelmiş-

tir. Dıştan içeri doğru göçlerin ve tabii nüfus artışının yanısıra dahili nüfus oynamalarına da temas eden yazarın tespit ettiğine göre dinamik bir karakter gösteren A.B.D. nüfusunun şu özelliklere de sahip olduğu görülmektedir: Birincisi kırlardan şehirlere doğru bir nüfus akımı görülmekte, ikinci olarak şehir merkezlerinden banliyölere doğru bir yayılma göze çarpmaktadır. Ayrıca batıdaki şehirler süratle büyümekte ve nihayet nüfusun kadın erkek oranındaki, başlarda mevcut olan, erkekler lehine olan fark kapanmaktadır.

Yazar ayrıca Amerikan Kızılderilileri ve zencilerden de bahsederek birincilerin gittikçe azalarak 500 bin civarına düşmelerine karşılık zencilerin hızla artmakta olduklarına dikkat çekmekte ve halen 19 milyona yakın bulunduğunu kaydetmektedir.

Daha sonra yerleşme durumunda incelendiği aynı bölümde kır ve şehir yerleşmeleri, hamlet, köy ve merkezi şehirler detaye bir şekilde ele alınmakta ve şehirler gördükleri fonksiyonlar bakımından sınıflandırmaya çalışılmaktadır.

İktisadî Coğrafya başlığı altında incelenen üçüncü bölümde ise, yazar önce iktisadî faaliyetlere temel olarak enerji kaynakları ve önemli madenleri incelemektedir. Bu kısımda maden kömürü, petrol, tabii gaz, beyaz kömür ve nükleer enerji kaynakları incelenmekte daha sonra demir, alüminyum, çinko, kurşun, altın ve gümüş gibi madenler ele alınmakta ve ülkenin genellikle sahip olduğu muazzam potansiyel gözönüne serilmektedir.

Daha sonraki kısımda memleketin sanayii ele alınmakta, sanayiinin özellikleri ve coğrafî dağılışı incelenmekte ve dünyanın bir numaralı sanayi ülkesi olmasının nedenleri ve sanayiinin temelleri gayet açık bir şekilde açıklanmaktadır.

Bölümün son kısmında tarım, ulaşım ve dış ticaret konularına dokunulmakta tarım bahsinde ülkenin imkânları ve genel karakterleri belirtilerek başlıca tarım bölgeleri ayrıntılarıyla tetkik edilmekte, bütün iktisadî ve sosyal hayatın gelişme ve genişlemesinde en büyük rolü oynayan ulaşım sisteminden de yine ayrıntılı bir şekilde bahsedilmekte ve son olarak dış alemle olan ticarî bağlar tetkik edilmektedir.

Bu şekilde anahatları ile özetlediğimiz eser gerçekten büyük bir değer taşımaktadır.